

# VALORI ALE PATRIMONIULUI ETNOGRAFIC

## MODALITĂȚI DE VALORIFICARE

### ÎN PLAN CULTURAL-TURISTIC

**Dr. Ioan Praoveanu**

În ultimul timp salvarea patrimoniului etnografic venit în contact cu civilizația tehnică, antrenează întreaga obște a etnologilor specializați în cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural. De aceea am considerat oportună abordarea unei teme de muzeologie etnologică care își propune investigarea unor modalități practice de valorificare în plan cultural-turistic a patrimoniului etnografic ceea ce ar putea conștientiza întreaga comunitate sătească cu privire la importanța conservării acestuia. Demersul nostru se dorește a fi și un răspuns la chemarea etnologiei însăși, care - admirabil definită de către De Chavanes - se ocupă cu "studiul genezei, structurii, dinamicii și funcțiunii formelor istorice de civilizație și cultură din perioada primitivă până în prezent și cu prospecțiunea formelor de civilizație și cultură în viitor"<sup>1</sup>.

Ca urmare, cercetarea etnologică actuală trebuie direcționată și către investigarea tendințelor și găsirea modalităților de prezervare a patrimoniului material și imaterial și de integrare în civilizația contemporană. În acest context, configurat de evoluția istorică a societății umane trebuie pomit de la premisa că valorile culturii populare tradiționale care devin anacronice din punct de vedere funcțional-utilitar dispar treptat. Dispariția obiectului etnografic din uzul cotidian este și urmarea configurării la hotarul dintre generații a unui nou tip de mentalitate a săteanului racordată la cerințele civilizației contemporane dominată de produsele industriale. "Moda - susține Corneliu Bucur - condamnă la moarte sau la înstrăinare tot ce este vechi". Uzul cotidian este înlocuit, în cel mai fericit caz (așa cum se întâmplă la portul popular) cu cel ocazionat de anumite festivități, de cele mai multe ori regizate sau, în cazul creației populare contemporane, cu adaosuri exterioare neadekvate care denaturează spiritul artei populare tradiționale.

Îndepărtarea săteanului de arta tradițională și restructurarea gustului "în pas cu moda" este și consecința unui nivel scăzut al educației estetice. Așa se explică apariția unor forme contorsionate în exprimarea arhitecturală, o îngrămădire a elementelor arhitecturale altădată organizate potrivit unor canoane estetice și raporturi matematice intuite de către meșterul popular; stridența cromatică la locul culorilor calde, naturale; în organizarea interiorului textilele cu motive geometrice dispuse potrivit unor criterii bine definite ale artei populare sunt înlocuite cu carpete reprezentând "Răpirea din Serai", etc

Drama pe care o trăiește patrimoniul cultural în general și cel etnografic în special obligă cercetătorul etnolog la o analiză lucidă a fenomenului, pomind de la

redefinirea conceptelor și delimitarea domeniilor la stabilirea obiectivelor, ierarhizate potrivit unor criterii rigurose fundamentate având ca finalitate salvarea prin valorificare a ceea ce este peren în cultura populară și constituie valori culturale identitare. Credem că în acest moment prioritar este efortul de conștientizare (Corneliu Bucur o numește reeducare) a comunității satești cu privire la importanța propriilor valori culturale, a propriei identități cultural-tradiționale. Efortul poate fi cu atât mai eficient cu cât are urmări pozitive în planul vieții cotidiene a sateanului și va conduce la reformularea modului de viață a comunităților rurale și chiar a celor urbane cu vechi tradiții meșteșugărești, un mod de viață cu un solid temel cultural-tradițional pe care se grefează elementele civilizației contemporane cu caracter de universalitate. Acestui efort de recuperare a valorilor culturale tradiționale se circumscrie și demersul nostru, rezultat al unor investigații întreprinse în zona Bran - o zonă de referință pentru turismul rural – și concretizate într-un proiect privind cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului din acest areal cultural. Din capul locului trebuie să precizez că realitățile din teren nu confirmă o valorificare a patrimoniului etno-cultural la parametri susținuți în campaniile mediatice poate și pentru simplul motiv că publicitatea din turism ține seama în mai mică măsură de ceea ce conferă fenomenului sau faptului cultural reconstituit și prezentat autenticitate și originalitate. Mă gândesc în primul rând la programe folclorice improvizate, la prezentarea denaturată a unor obiceiuri populare. ori este cunoscut faptul că numai în forma și conținutul lor original obiceiurile populare îndeplinesc un rol esențial în asigurarea continuității spirituale a unui popor întrucât - după cum observă Mircea Eliade - "prin intermediul riturilor omul religios se reintegrează periodic în timpul sacru, un timp circular, un fel de prezent mitic"<sup>3</sup>.

Cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural sunt funcții specifice activității instituțiilor muzeale, dar pot deține o pondere mai mică sau mai mare și în activitatea altor instituții culturale care au ca obiect al activității valorificarea tradițiilor populare.

Cercetarea de teren întreprinsă în Bran și zonele adiacente cu care Branul s-a aflat în contact permanent ne-a relevat starea "de facto" a patrimoniului etnografic și anume:

1. - o structură risipită a satului și o evoluție spre satul adunat, în strânsă legătură cu evoluția raporturilor de proprietate și cu mutațiile în structura economică determinate de dezvoltarea industrială a zonelor adiacente;
2. - o structură a gospodăriei tradiționale adaptată sistemului ocupațional caracterizat printr-un echilibru între creșterea animalelor, agricultură și lucru la pădure;
3. - restructurarea constructiv-arhitecturală a gospodăriei în ultimele decenii, în raport cu "moda" în construcții; adoptarea de noi materiale de construcție și o abatere de la canoanele arhitecturii tradiționale;
4. - locuința tradițională a fost părăsită (cele identificate de noi au fost repertoriate) și adaptat un nou tip de locuință adaptat exigențelor de confort familial, dar care în mică măsură satisface exigențele turistului;

5. - organizarea tradițională a interiorului locuinței este abandonată, mobilierul de fabrică din rumeguș presat, textilele și obiectele de uz gospodăresc industriale iau locul obiectelor lucrate de meșteri locali; chiar și la stână, componentă a economiei tradiționale care a păstrat în timp nealterat instrumentarul legat de creșterea vitelor și vestimentația oamenilor care participă la acest tip de economie, instrumentarul din lemn este înlocuit cu găleți și bidoane din aluminiu, vase din material plastic, iar piesele de port din postav și dimie de casă, în mare parte cu salopete de fabrică;

6. - studiul evoluției ocupațiilor tradiționale a evidențiat abandonarea meșteșugului prelucrării lemnului datorită tehnicilor moderne de exploatare a pădurii și destinației lemnului, dirijat preponderent spre export;

7. - stabilimentele de industrie populară, legate de prelucrarea lemnului și a lânii, principalele materii prime, au fost părăsite, cu o singură excepție: complexul de industrii țărănești (piuă, darac, teas) din Moeci de Jos.

Se pune firește întrebarea: ce a mai rămas din patrimoniul etnografic al zonei Bran și cum putem defini în acest moment turismul practicat aici turism ecologic și cultural? Ce trebuie să facem pentru a mai salva relicvele etnografice existente, cum le reconstituim pe cele pierdute și care sunt modalitățile prin care le integrăm în noile structuri economice sau mai bine zis cum remodelăm modul de viață încât satul să păstreze specificul local - zonal, definit ca identitate culturală.

Pentru găsirea modalităților optime și eficiente de conservare și valorificare a patrimoniului etnografic din acest areal etno-cultural, pe baza rezultatelor cercetării de teren am constituit o bancă de date, un fond documentar alcătuit din fișe ale obiectelor, monumentelor și creatorilor populari, înregistrări audio-video și fotografii.

Odată cu constituirea fondului documentar am trecut la repertorierea monumentelor etnografice (locuințe, gospodării, instalații și ateliere meșteșugărești). Repertoriul, pregătit pentru tipar clasifică monumentele etnografice în 10 grupe potrivit criteriului funcțional și subordonat acestuia, morfologico-structural oferind astfel modele de abordare a elementelor arhitecturale și de organizare a interiorului locuinței.

Umătoarea etapă o constituie conservarea și valorificarea patrimoniului mobil și imobil în concordanță cu normele existente și cu Legea patrimoniului cultural, parțial elaborată întrucât privește numai patrimoniul mobil; în opinia noastră este necesară o lege care să protejeze atât patrimoniul material (mobil și imobil) cât și creația folclorică.

Cercetarea etno-muzeală a identificat două modalități de conservare a patrimoniului mobil și imobil:

- 1.- prin transferul din teren în muzeele în aer liber și pavilionare,
- 2.- "in situ".

Cu privire la cea dintâi modalitate, am considerat necesară revizuirea vechilor concepte și tipare care oferă vizitatorului o imagine statică a bunului

cultural fără perspectiva de a fi înțeles mesajul pe care trebuie să-l transmită privitorului. În vederea optimizării activității cu publicul, care constituie totodată ofertă culturală pentru turism, am adoptat conceptul de "museum vivum" (lansat de către Muzeul "ASTRA" Sibiu), muzeul care trăiește, muzeul însuflețit, adică acel muzeu care, printr-un ansamblu de activități și servicii metamuzeale, face mai accesibil caracterul științific al tematicii muzeale a acelor vizitatori (turiști) care doresc să se implice în fenomenul cultural transformându-se din "spectatori" în participanți la actul cultural; prezentarea statică a exponatelor este înlocuită cu "scene" realizându-se astfel o animație continuă menită să trezească în interiorul vizitatorului sentimente participative la acest act.

Ca urmare se impune un nou tip de abordare a însăși conceptului relații cu publicul, redus până acum la rolul de spectator și în foarte mica măsură de participant. Ieșirea din uzul cotidian a patrimoniului etnografic a impus aducerea în perimetrul muzeal pentru etalarea unora dintre valorile etnografice și mai ales pentru reproducerea acestora într-un ambient adecvat. Acesta este și scopul inițierii de către M.C.P.T.ASTRA și M.S. a Târgului creatorilor populari, după o prealabilă cercetare în teren, în zonele de proveniență ale meșterilor, pentru cunoașterea obiectului tradițional pe care se sprijină creația contemporană, sau invitarea în muzeu a reprezentanților comunităților din zonele de proveniență ale monumentelor. Vom vedea cum acest tip de abordare poate să cuprindă întregul spațiu rural; dacă tot vorbim de revigorarea tradițiilor trebuie să vedem și cum se poate realiza pentru că fenomenul este complex și interacționează cu o mulțime de factori: sociali, economici, culturali și mai ales, este dependentă de mentalitatea săteanului.

Asupra acestui aspect vom insista atunci când vom vorbi de valorificarea "in situ" a patrimoniului etnografic.

Revenind la modalitățile de conservare și valorificare a patrimoniului etnografic în spațiul muzeal sub cele două forme expoziționale consacrate: expoziția în aer liber și expoziția pavilionară, constatăm că expunerea statică a obiectului sau monumentului sugerează în mai mică măsură funcționalitatea și chiar valoarea estetică a acestuia întrucât esteticul este, în mare parte, în relație directă cu funcția utilitară. Așa stând lucrurile constatăm că expoziția în aer liber poate fi și trebuie animată prin cel puțin patru tipuri de activități.

1. Realizarea unor copii ale monumentelor (în special a celor de utilitate publică cum ar fi hanurile) și a obiectelor de uz și înscrierea lor în circuitul turistic, ca modele care păstrează specificul local-zonal.

2. Activități demonstrative legate de meșteșugurile locale (țesut, prelucrarea lemnului, etc.)

3. Punerea în scenă a unor obiceiuri tradiționale cum ar fi nunta ca cea mai complexă manifestare etno-folclorică care antrenează întreaga comunitate sătească.

4. Târguri ale meșterilor populari.

Cea de a doua formă expozițională de valorificare a patrimoniului etnografic, Secția pavilionară, reprezentativă pentru arealul brănean este structurată tematic pe pinci segmente:

1. Civilizația și cultura spirituală
2. Relații comunitare
3. Expoziții temporare și itinerante
4. Creația populară contemporană
5. Sandul cu produse ale meșterilor populari

În structura acestui tip de muzeu pavilionar nouitatea o constituie apariția a două segmente expoziționale noi: Relații comunitare și creație populară contemporană, prima menită să ilustreze structura obștei sătosești, dreptul obișnuielnic care a reglat relațiile dintre membrii comunității în satul tradițional, impactul dreptului obișnuielnic cu dreptul scris, relațiile satului cu autoritățile statale, apariția instituțiilor moderne și supraviețuirea celor tradiționale, adaptate la noul tip de relații socio-economice, așa cum sunt composesoratele de păduri în Transilvania sau obștile de moșneni și răzeși în Muntenia și Moldova. Cel de-al doilea segment expozițional, creația populară contemporană reliefează continuitatea fenomenului etnografic, prezintă elementele de inovație, creionează tendințele și prin imagini și scene vivante (film etnografic), sugerează contextul etno-cultural al viitorului. Ultimul segment al expoziției pavilionare, bine reprezentat în muzeele de reprezentare națională, este conceput ca expoziție cu vânzare care să sugereze funcționalitatea obiectului și locul pe care-l poate ocupa în diverse formule de organizare a interiorului locuinței. Astfel concepută expoziția muzeală etnografică poate introduce pe turistul venit să cunoască zona Bran în atmosfera unui trecut mai îndepărtat sau mai apropiat, ce poate, el însuși, să sugereze modalități de valorificare a patrimoniului etnografic în plan cultural-turistic.

În ultimul timp câștigă tot mai mult teren în spațiul preocupării etno-muzeologilor conservarea și valorificarea "in situ", concepută inițial ca modalitate practică și mai puțin costisitoare de conservare a monumentelor de arhitectură populară și a siturilor arheologice. Conservarea și valorificarea patrimoniului etnografic in situ prezintă avantajul că poate permite reconstituirea și revigorarea întregului repertoriu al tradițiilor populare (ocupații, meșteșuguri, port popular, credințe și obiceiuri, cântec și dans popular) și totodată conservarea și valorificarea modului natural în care este amplasat situl prin tehnici tradiționale, ecologice.

Conservarea "in situ" a patrimoniului etnografic în scopul prezervării ca document identitar și al valorificării în plan cultural turistic se face prin două tipuri de activități:

1. - extinderea activității muzeale în întreaga zonă Bran prin organizarea, pe lângă Muzeul satului brănean a unui sector de situri etno-ecologice
- 2.- remodelarea gospodăriei și implicit a economiei zonei pentru a răspunde atât nevoii de a păstra specificul zonal - identitar (componenta cultural-tradițională)

cât și exigențelor de confort, adaptate noului mod de viață (componentă a civilizației contemporane).

Sectorul muzeal situri etno-ecologice are ca patrimoniu constitutiv atât patrimoniul etnografic cât și patrimoniul natural (pădure naturală, rezervații floristice, etc).

Prezervarea elementelor antropice și a celor naturale urmărește menținerea echilibrului ecologic, amenințat de presiuni economice legate în primul rând de exploatarea pădurii și totodată conservarea mediului în care a apărut elementul cultural-etnografic.

Valorificarea acestui patrimoniu etno-ecologic pe principii muzeale ca ofertă culturală pentru turismul rural conduce la crearea unor structuri socio-economice bazate pe reevaluarea tehnicilor tradiționale de folosire a resurselor naturale a ocupațiilor tradiționale cu consecințe benefice în plan social în consolidarea familiei și a comunității sătęști; va fi absorbită forța de muncă disponibilizată prin falimentul industriei nerentabile.

Patrimoniul existent și consemnat de noi în repertoriul monumentelor etnografice este constituit din tipuri de gospodării cu curte închisă și cu curte deschisă, locuințe, adăposturi temporare, ateliere de fierărie, atelier de dogărit, piuă și darac, joagăre și o moară.

Din fiecare categorie funcțională am selecționat pe cele mai reprezentative constituind un eșantion care a fost supus unei analize cu privire la posibilitățile de valorificare, funcție de care am identificat, împreună cu proprietarii, modalitățile de conservare-restaurare, dintre care acordarea unor facilități proprietarilor în procurarea materialelor pentru restaurare și scutirea de impozite și acordarea unor credite fără dobândă au fost reținute ca propuneri legislative și înaintate autorităților locale odată cu lista siturilor etno-ecologice care urmează a fi protejate prin Legea patrimoniului cultural. Din studiul făcut s-a desprins concluzia că monumentele pot fi conservate numai prin asigurarea funcționalității în cadrul unor rezervații etno-ecologice ca modele de abordare a relației om-natură.

La întocmirea proiectului pentru sectorul situri-etno-ecologice am acordat prioritate acelor monumente a căror conservare și valorificare muzeal-turistică pot constitui modele pentru comunitatea sătęască:

- o gospodărie,
- o instalație de industrie populară,
- un atelier de fierărie,
- un complex pastoral.

Gospodăria, aparținând tipului de gospodărie cu ocol (curte închisă) datează de la jumătatea secolului al XIX-lea și a aparținut unui "econom de vite" care a practicat transhumanța pastorală.

În prezent nu mai este locuită dar se află într-o stare de conservare bună, păstrează organizarea tradițională a interiorului și o parte din instrumentarul pastoral. Aflată într-un loc ușor accesibil, înscrisă într-un peisaj mirific cu alternante

poiană-padure, având o suprafață de cea. 5 ha teren, gospodăria poate fi valorificată potrivit conceptului "museum vivum" în plan turistic. Astfel locuința va fi reconstituită la faza în care gospodăria mai îndeplinea funcția de gospodărie pastorală; interiorului în organizarea tradițională i se vor adăuga spațiile impuse de nevoile de confort fără a afecta arhitectura exterioară; bucătăria, cuptorul de copt pâinea și războiul de țesut vor funcționa deservite care cunosc foarte bine tehnicile tradiționale; anexele vor fi populate cu animale. Astfel reamenajată gospodăria va fi înscrisă ca obiectiv muzeal aparținând sectorului situri etno-ecologice și va intra în circuitul turistic ca model de gospodărie turistică - muzeu: va fi reconstituită funcțional bucătăria tradițională care va oferi turistului mâncăruri specifice bucătăriei locale, potrivit ciclului calendaristic (post-dulce), copturi ceremoniale prilejuite de sărbătorile de peste an; locuința va funcționa ca muzeu, urmând ca în apropiere să fie reconstituită pentru cazarea turiștilor o altă locuință cu interioare amenajate cu mobilier și textile, copii ale celor din locuința muzeu, realizate într-un atelier amplasat în incinta gospodăriei. Aici la războiul de țesut se va lucra exclusiv în tehnici tradiționale și va produce țesături pentru îmbrăcăminte și textile de interior. Cântecul și dansul popular, șezători, ceremonialul de nuntă și obiceiuri din ciclul sărbătorilor de peste an, prezentate aici și înscrise într-un calendar cultural-turistic, vor introduce pe turist în atmosfera satului brănean de altădată.

Un alt obiectiv etnografic, un monument de tehnică populară de valoare culturală excepțională care a funcționat până în 1999 când proprietarul a murit, este un complex de industrii țărănești (piuă, vâltoare, teasc, darac, mașini de lână) ce prezintă evoluția prelucrării lânii de la primele instalații acționate hidraulic la războiul de țesut folosit de prima fabrică de postav din Brașov. Acționată hidraulic și aflată în stare de funcționare, instalația, înscrisă în circuit muzeal de vizitare, va oferi turistului posibilitatea înțelegerii întregului proces lucrativ de realizare a textilelor și postavului de casă, derivând din ocupația tradițională de bază a locuitorilor Branului, creșterea animalelor.

Un al treilea obiectiv înscris în circuitul de vizitare îl constituie stâna din muntele Clăbucet, situată în hotarul satului Moeciu; stâna amplasată într-un loc ușor accesibil funcționează în sezonul estival, folosind instrumentarul pastoral și tehnicile de prelucrare a laptelui tradiționale.

Imaginea satului tradițional este întregită de vizitarea celui de al patrulea sit etnografic un atelier de fierărie situat în apropierea drumului național care traversează satul Moeciu de Jos și face legătura între Brașov și Cîmpulung Muscel.

Fierăria funcționează în prezent ca potcovărie și se va revigora odată cu reintroducerea tehnicilor tradiționale de folosire a pădurii și mai ales cu folosirea căruțelor și săniilor la transportul turiștilor.

Un obiectiv muzeal care să ilustreze una din ocupațiile tradiționale de bază ale brănenilor, lucrul la pădure și totodată modalitățile ecologice de conservare și folosire a pădurii, îl constituie Muzeul pădurii din satul Moeciu de Sus cu preponderent rol educativ pentru turistul care vine în contact cu pădurea,

patrimoniul expus și modalitățile muzeotehnice de expunere evidențiind foloasele pădurii pentru om și tehnicile de protejare a patrimoniului natural.

O altă modalitate de valorificare în plan cultural-turistic a componentelor patrimoniului etnografic o constituie remodelarea gospodăriei și a economiei zonei, cu alte cuvinte integrarea tradiției în civilizația contemporană. Demersul impune, din capul locului, o cercetare interdisciplinară, conștientizarea factorilor de decizie administrativă, a celor care programează dezvoltarea social-economică și mai ales a proprietarilor înșiși care trebuie - după cum spune C.Bucur - reeducați în spiritul prețuirii valorilor tradițional-identitare și pentru remodelarea gustului estetic, pervertit de imaginea aparent atrăgătoare a produselor industriale.

Cunoscând valorile culturale ale zonei în domeniul arhitecturii și structurilor ocupaționale și sesizând predispoziția turistului spre căutarea a ceea ce este specific locului, nu poți să nu constăți că trebuie prezervat tot ceea ce este tradiție perenă și se poate armoniza funcțional cu elementele de modernitate, conturând ceea ce este definit ca stil de viață.

Domeniul arhitecturii populare cel mai afectat de modă (s-a căzut în extrema de a îmbrăca interioarele în lambriu din lemn ori în arhitectura populară preponderent este peretele tencuit și vărui) găsește numeroase elemente care pot fi preluate din arhitectura tradițională: prispa, forma acoperișului, grinzile aparente și în primul rând materialele de construcție.

Constatăm că de la arhitectura tradițională în care lemnul este materialul preponderent, dar atât în exterior cât și în interior alternează cu tencuirea și văruierea pereților, s-a trecut prin anii '70 la casa de cărămidă și bolțari cu interioare tencuite și zugrăvite în culori din cele mai stridente și nepotrivite, cu "decor" în stucatură. În ultimul timp asistăm la o reevaluare a elementelor tradiționale impulsul venind dinspre mediul urban, unde "elitele" preferă case de vacanță la sate, în zone pitorești, cu interioare fie de vilă, fie în "stil popular".

Gospodăria, remodelată potrivit conceptului de gospodărie cu activitate preponderent turistică, adaugă funcției economice tradiționale, funcția turistică. Ca urmare structura trebuie să reflecte cele două funcții: a) de locuință în care spațiul destinat familiei să fie separat de cel destinat turiștilor, b) anexe pentru adăpostirea vitelor care să ofere turistului produse alimentare naturale, c) spații economice destinate activităților casnice legate de alimentația tradițională și de practicarea unor meșteșuguri specifice.

Întreaga structură economică a așezărilor va fi regândită:

- materiile prime: lemnul din pădure și lână rezultată din practicarea creșterii oilor vor conduce la revigorarea meșteșugurilor tradiționale pentru care turismul reprezintă o piață de desfacere;
- activitățile legate de lucrul la pădure vor fi orientate preponderent spre valorificarea prin conservare și - repet - prin folosirea materialului recoltat exclusiv în economia locală;
- vor fi reevaluate formele tradiționale de folosire a pădurii, creându-se



astfel premisele unor rezervații naturale (parcuri naționale) ca surse de bază pentru turismul ecologic.

Oferta culturală pentru turism va cuprinde și un calendar al sărbătorilor tradiționale de peste an al obiceiurilor legate de ocupațiile tradiționale, etc.

Pentru revigorarea, perpetuarea și valorificarea în plan cultural-turistic a tradițiilor perene ale culturii populare, proiectul nostru cuprinde și un set de activități cu pronunțat caracter instructiv-educativ cum sunt:

- organizarea unor ateliere școală pe lângă creatorii populari consacrați;
- introducerea în programa de învățământ a etnografiei a disciplină opțională;
- realizarea unor publicații (ghiduri, pliante, etc.) care să facă cunoscut specificul etno-folcloric al zonei.

Un compartiment de relații publice prevăzut a completa statul de funcții al Muzeului satului brănean va oferi variante de programe culturale turismului organizat și individual și va asigura comunicarea cu instituții și personalități care sunt implicate în activități de turism ecologic și cultural.

Tematica propusă, bazată pe o cercetare etnologică continuă pentru a urmări traiectoria fenomenelor culturale în viitor, ține seama de complexul de factori: culturali, sociali, economici, exprimați în conceptele: resurse culturale, patrimoniul cultural, resurse economice, resurse umane. Constituie totodată o temă care poate fi abordată în grupurile de discuție tematică odată cu temele: "Folclor și etnografie contemporană" și "În căutarea arhetipului etnologic".

În încheiere consider necesară o concluzie fundamentală pentru viitorul patrimoniului etnografic: conservarea și prezervarea acestui tezaur cultural este eficientă numai în condițiile valorificării în plan turistic în special și economic, în general pentru că o strategie de dezvoltare social-economică a unei zone nu este viabilă dacă nu așează la temelia ei tradiția culturală.

#### **Bibliografie:**

1. Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie*, Editura Albatros, București, 1979, p.114
2. Comeliu Bucur, *Muzeul "ASTRA" și cultura tradițională a satului contemporan. Conceptul de "museum vivum"*, în "Cibinium", 1999-2000, Editura "ASTRA-Museum", Sibiu, 2000, p.184
3. Apud Ilie Coltor-Constantinescu, Sărbătorile tradiționale între autentic și reconstituire muzeală în Muzeul "ASTRA". în "Cibinium", 1999-2000, Sibiu, 2000, p. 195
4. Comeliu Bucur, *op.cit.*